

În primăvara anului 1993, cu câteva luni înainte de trecerea sa la Domnul, Părintele Dumitru Stăniloae primea un grup de tineri de la Liga Tineretului Ortodox din Brașov, cu aceeași generozitate cu care o făcea cu toți aceia care-l cercetau bătând la ușa „chiliei” sale din strada Cernica.

Părintele Stăniloae, teologul cel mai de seamă pe care l-a dat lumii neamul românesc, era înainte de toate un adevărat trăitor; viața sa se caracteriza prin smerenie și simplitate, în pofida faptului că stăpânea un discurs teologic academic care pe mulți i-ar fi putut arunca în brațele demonului mândriei. Viața și opera părintelui Stăniloae constituie un model, o călăuză spre mântuire pentru generațiile de azi, ca și de mâine, până la sfârșitul veacurilor.

În cele ce urmează, vă invităm să vă împărtășiți din acest adevărat testament al Părintelui, pe care-l reprezintă această convorbire, din care reiese și o latură a personalității sale care până acum, a fost accentuată poate mai puțin; aceea de luptător.

CONVORBIRE CU PĂRINTELE DUMITRU STĂNILOAE

Să vorbim despre știință și credință: știința ne lasă închiși în descrierea legilor diferitelor existențe, dar nu vrea să știe că aceste legi trebuie să fie de la cineva mai presus de legi. Ea nu explică nimic, descrie numai; descrie mai mult legile lucrurilor

materiale. În secolul XIX se credea că poate să cunoască și cele spirituale, dar nu le poate cunoaște. Psihologia este cea mai slabă dintre științe pentru că vrea să reducă la câteva legi viața spirituală a omului; omul este o mare taină.

Eu sunt o mare taină față de celălalt, deși mă deosebesc de alții și fiecare se deosebește de alții; fiecare este o taină de necuprins, de nedefinit. Fiecare este o taină, fiecare este mereu nou, fiecare este altfel decât altul, așa că nu poți să reduci viața persoanei la o știință precisă, așa cum pretinde știința. Persoana e o mare taină, de altfel și lucrurile, fiecare sunt taine... Ce însemnează acest „este”, „a fi”... cine poate să spună?... Cioran nu-și pune nici o problemă, deși e lăudat - văd - foarte mult; la el totul e nimic, totul e de disprețuit, nici măcar nu-și pune problema lui „este”: ce-i aceasta „este”?... Problema nu o poate rezolva nici antropologia sau paleontologia; nu cred că omul a ieșit din maimuță: cu cât mă duc mai în trecut cu atât văd un om mai superior; mai superior decât omul de astăzi. Avea o înțelegere a tainei, a lucrurilor tainice omul de dinainte. Cei ce au scris Biblia sunt cu mult mai înțelepți decât cei de astăzi; sunt în stare oamenii de astăzi să scrie așa ceva?... Cine poate întrece pe cei care au scris cărțile Bibliei?... Cu cât te duci mai în urmă, cu atâta dai de oameni mai înțelepți. Ce-a ajuns știința asta a Occidentului; unde a ajuns: a ajuns la o practică a așa-zisei tehnici a civilizației: au dezvoltat cele materiale dar cele spirituale...

Am fost astăzi la Cernica și am trecut pe la marginea orașului; sunt niște blocuri cu totul lipsite de simțul esteticului, de simțul spiritualului, sunt niște mormane așa în care nu mai este omul, a dispărut omul. Și cum te simți când te duci în natură, ce gândire se dezvoltă în tine... Ce gândire are Occidentul față de gândirea pe care o avea poporul nostru de la sate?... ce gândire are?... catolicismul susține că în taină nu e energia necreată ci că e o grație creată; atunci Hristos nu este în taină și ca urmare au venit sectele și au spus: „ce ne mai trebuie taine” și au rămas cu discursuri; fiecare cu discursul lui. Pe când tainele te unesc, sunt aceleași, și noi suntem o unitate pentru că avem tainele și pentru că le cunoaștem: poporul cunoaște tainele toate... intelectualii nu mai recunosc nici o taină, parcă știu tot: nu știu nimic. Trebuie să recunoști taina, fiecare lucru chiar lucrul material este o taină, cu atât mai mult o persoană este o taină... De aceea Ortodoxia a păstrat creștinismul de la început, mai vechi decât catolicismul, și a păstrat sentimentul acesta al tainei; și ce superficialitate trăiești când mergi prin orașele acestea cu blocurile lor, cu tehnica lor, și ce sentiment avea în suflet țărănul când făcea o fântână... căci el știa că dincolo de astea toate sunt o taină mare... Pe cândăștia cred că nu mai e nimic decât atâta; tehnica aceasta. Și ce prost te simți, ce strâmtorat te simți în mijlocul lor... Nici nu-și pun întrebarea despre sensul lucrurilor; dacă nu-i decât lumea aceasta, cu dependențele ei, cu legile ei, totul e fără sens. Dacă oamenii mor rând pe rând definitiv, apar alte generații și mor definitiv, ce sens mai văd ei: nici unul. Nu-i nici un sens în alt plan, superior acestuia.

Lumea aceasta e foarte complexă, cine-o pătrunde?... Și chiar dacă o pătrunzi nu te satisface dacă nu recunoști ceva mai presus de ea. Nu te satisface; nu mă mântuiește lumea aceasta.

Persoana e o mare taină, o taină care mă înalță, îmi dă o bucurie... de-aș avea toată

lumea, dacă n-ar fi o persoană atentă față de mine aş fi cel mai nenorocit om. Numai dacă am o persoană care-i atentă față de mine, numai atunci mă simt fericit. Deci ce mare lucru este persoana, cine-o poate defini?... știința nu cred că mai poate pretinde astăzi că poate defini persoana. De fapt unde a ajuns lumea?... nu mai are nici o înțelegere a tainei; cei mai dinainte de noi aveau altă înțelegere.

Cred că e veche omenirea, mult mai veche dar nu ieșită din maimuță: nu știu cine spunea de niște gene care au apărut deodată într-un ins având 47 de gene în loc de 46, și acela a fost omul, dar cum a apărut?... Sigur că nu L-a văzut nimeni pe Dumnezeu cum face pe om: cum adună pământ și îi face trupul și îi suflă suflare de viață și așa mai departe. Dar e o taină apariția omului: omul nu a putut apărea așa, din animal, din maimuță. Este cu totul altceva: e rațiunea asta prin care judecă toate, prin care este conștient de toate. Au și animalele o rațiune, dar e o rațiune obiect; omul e o rațiune subiect. Este adevărat că sunt și animale care parcă au afecțiune, sunt câini, pisici, chiar în flori, în plante e ceva care parcă e un fel de simțire, dar o simțire inconștientă; e altceva. Are și câinele o afecțiune față de stăpânul său, dar nu e totuși rațiunea care gândește la viitor, care vede pe toate în armonia lor.

Eu cred că apariția omului este o taină și în taina aceasta e o taină supremă - spune Sfântul Grigorie de Nyssa: „Nu se poate să fi fost cândva când n-a fost nimic.” Nu se poate... Unii oameni de știință spun că n-a fost nimic și a apărut din nimic; nu se poate să fi fost cândva când n-a fost nimic; ori Acest care a fost totdeauna, care a fost fără început, n-are cauză. Toate au o cauză: de la Acela sunt; în Acela sunt cauzele tuturor, deci trebuie să fie perfect, trebuie să fie desăvârșit, trebuie să fie conștient, trebuie să fie deasupra legilor, trebuie să fie Absolutul, de nesupus legilor. Acesta este Dumnezeu, care are puterea să facă din nimic, nu din sine, că dacă ar fi din sine ar fi toate perfecte, ori nu pot fi din El; nu pot fi nici dintr-o materie preexistentă pentru că în acest caz n-ar fi perfect El; trebuie să fie cineva din veci perfect și absolut, desăvârșit, iar datorită complexității Lui, El trebuie să aibă caracter de persoană, nu se poate să nu aibă caracter de persoană. Și nu poți să gândești persoana fără persoană; deci iată Treimea... Trebuie să fie o persoană care iubește. Nu se poate să ai altă persoană pe care să nu o iubești, sau una de care să nu vrei să fii iubit; nu poți... Totdeauna vrei să ai o persoană care să te iubească și tu o iubești pe ea; și ce iubire mai înaltă și mai curată este decât cea între Tată și Fiul, și dacă sunt numai doi care se iubesc în veci, iubirea lor e perfectă când împreună iubesc pe al treilea; nu se pot mărgini; și fiecare din ei are o bucurie mult mai mare când are și pe altul care se bucură de celălalt. Tatăl are pe Duhul care se bucură împreună cu El de Fiul, Fiul are pe Duhul care se bucură împreună cu El de Tatăl. Așa că învățătura despre Treime apare inevitabil.

„N-a fost cândva când n-a fost”, e cea mai întemeiată știință... Știința nu spune nimic despre originea lumii: știința este foarte mărginită. Credința vede realitatea, vede că nu poate să fie lumea aceasta de la ea. Trebuie să fie cineva perfect și fără început. Aceasta este cea mai sigură știință. Credința este adevărata știință. Mi-a spus un doctor: „Eu nu cred în Dumnezeu; eu știu de Dumnezeu...” Nu e vorba de o credință în Dumnezeu ci de știință; adevărata știință. Și cred că Occidentul acesta va ajunge la un

mare fiasco dacă nu se oprește. Poate să ducă la sfârșitul lumii cu această civilizație tehnică, care nu-și pune problema tainei.

Nu-mi dă nimic, nu-mi explică nimic această știință atee, fără Dumnezeu; absolut nimic. Dar nu vrea să recunoască că totul este o taină... este o taină... Aceasta e știința adevărată, să știi că există o taină a tuturor lucrurilor. Și taina supremă este Dumnezeu, dar o taină de care ești sigur; taina pe care o constăți în mod sigur, și cred că dacă omenirea s-ar mai putea maturiza, ar trebui să revină la această înțelegere a tainei lucrurilor, a neputinței științei de a explica ceva. Știința ne scrie legile...ei și ce-i cu asta; ne scrie niște legi practice de care te folosești în aplicarea lor: cum să faci case, să faci diferite lucruri; dar ce-și poate explica, și ce poate crea?... tot lucruri moarte. Este o moarte tehnica aceasta. Poate că se potrivește cu ceea ce se spune la Apocalipsă, că se vor înmulți Gog și Magog – aceste mulțimi străine de Dumnezeu, și vor rămâne puțini cei ce vor trăi cu adevărat credința, cei care vor fi cu adevărat credincioși.

Și iată respectul pentru cei ce au fost, că lucrurile cele mai minunate le-am moștenit din trecut, de la generațiile trecute, lucrurile spirituale, spiritualitatea.

Credința este știința adevărată, și știința adevărată este știința tainei, care răspunde pe de altă parte aspirației omului de a cunoaște la infinit: niciodată nu poți să cunoști ceea ce este în taină complet, trebuie să înaintezi la infinit în această cunoștință; și asta corespunde aspirației omului. De aceea Ortodoxia este mult mai înaltă decât Occidentul acesta care nu știe de taină și care a redus creștinismul la ceva foarte apropiat de știința aceasta mărginită.

Intrând în Occident, creștinismul a intrat într-o lume barbară. În Răsărit a intrat într-o lume care depășise toate posibilitățile filosofiei, care nu satisfăceau. Evanghelia a venit cu Taina Persoanei, pentru filosofie era o esență acolo... dacă e esență totul trebuie să fie impersonal și supus unor legi uniforme. Ori nu-i așa: de unde sunt persoanele care sunt atât de variate?... fiecare este alta și e taina libertății în persoane. Creștinismul a venit într-o lume care depășise toate aceste faze. Pe când în Occident a ajuns la niște barbari: spunea un protestant: „Noi n-am întâlnit nimic creștin decât „să nu furi și să nu ucizi.” Înainte furau și ucideau. Atâta știu ei din creștinism, și ce înalt este creștinismul... Poate fi depășit de vreo doctrină, de vreo gândire?... Poate fi depășită Evanghelia lui Ioan?... Aș vrea să lucrez dacă îmi ajută Dumnezeu la o carte despre Hristos în Epistolele Sfinților Apostoli. Este extraordinar; atâta bogăție, atâta profunzime, este inepuizabil; ce-s toate filosofii pe lângă Epistolele Sfântului Apostol Pavel?... Cioran spune că a fost epileptic...- poate un epileptic să creeze așa ceva?...- că a nesocotit marile filosofii ale antichității. Ce-mi explică marile filosofii ale antichității?... ce-mi explică Platon?... și ce-mi dau filosofii occidentale? filosofii atee care însușindu-și acest spirit, că nu există taină, spun că Dumnezeu e distant. Un Dumnezeu care n-are rol în viața noastră nu este... filozofie atee... și câți oameni se hrănesc cu filosofii acestea și pretind că cugetă... Pe când Evanghelia hrănește de generații și va hrăni până la sfârșitul lumii. Acesta este creștinismul adevărat. Și aici e credința: credința este sesizarea tainei lucrurilor; și taina supremă este persoana, și e persoana care iubește... Credința care-i adevărata știință. Adică nu poți despărți știința

de credința adevărată: știința care n-are credință nu-i știință. Însă la cei vechi găsim mai multă înțelepciune.

Arsenie Boca mi-a fost foarte apropiat ca student la Sibiu. Venea la mine și stătea luni de zile uneori. După aceea s-a făcut călugăr, a stat în București pe la un frate al meu, până în 1920 când a dat de această Zamfira. De-atunci n-a mai intrat în casă la mine. Și de-atunci nu vă mai pot spune nimic despre el. Era o taină în el, era un om care spunea cu hotărâre, nu spunea cu ezitări, cum spun alți oameni, și cum și eu îmi dau seama că nu pot defini lucrurile. El parcă le spunea în așa fel că dădea o siguranță omului care-l asculta. Avea ceva propriu; eu nu știu să fi pus într-un mod foarte complicat problemele; el le spunea într-un mod hotărât, așa fără ezitări. El avea un fel propriu al lui care impunea. Dar nu știu de ce n-a mai venit la mine.

Corneliu Codreanu era și el o figură foarte interesantă; și atrăgea ca și Arsenie Boca: avea ceva atractiv, ceva puternic așa; același spirit hotărât și sigur; alegea o cale și gata; mergea pe ea. Impresionau amândoi prin forma lor hotărâtă de a fi. Era un dar al lor. Cred că e o oarecare asemănare între ei, parcă erau o piatră, o stâncă. Eu n-am avut această exactitate de a defini lucrurile, m-am legănat așa, în cunoașterea adevărului. Eu am pus foarte mult preț pe iubire, pe blândețe, pe bunătate, pe valorile Treimii; scrisul meu a atras -e adevărat, dar ca persoană n-am exercitat această atracție pe care o exercitau Codreanu sau Arsenie Boca, și nu știu cum e mai bine...

Am fost solicitat după '90 de niște tineri să scriu ceva despre Ion Moța: eu cred că Moța care era băiatul protopopului din Orăștie era foarte creștin; și el s-a dus într-adevăr ca să apere Occidentul de comunism. Pe Marin nu l-am cunoscut.

Cu Nichifor Crainic am avut legături foarte strânse; eu redactam „Telegraful Român” și ajungea la el. Iar el redacta „Calendarul”, „Gândirea” și altele. Și a venit pe la Sibiu invitat să țină niște conferințe. A fost pe la mitropolitul Varlaam, am fost și eu la masă cu el. Și mi-a spus: „Ceea ce scrii în „Telegraful” să dezvolți și să-mi scrii în fiecare număr din „Gândirea” – atunci eu am scris, nu în fiecare număr. Și am fost apropiat de el. Era un om foarte deschis, comunicativ; Nae Ionescu era mai închis, nu m-am apropiat de el și nici el n-a căutat să se apropie de mine. Cred că era mai cald în credință Nichifor Crainic, e mai teolog propriu-zis; Crainic unea naționalul cu moralul și eu la fel; totdeauna creștinismul adevărat este și moral. Și naționalismul adevărat, ideea de națiune, de neam, nu poate fi decât o idee morală. Am scris asta în „Etica naționalismului” în „Gândirea”.

Mircea Vulcănescu era un foarte bun credincios; el a fost legat de Nae Ionescu. Am citit eu ceva în tinerețe de el, despre antinomiile lui Kant aplicate creștinismului; foarte interesant, avea o gândire originală și era în același timp ortodox. Și am auzit că murind în închisoare, a cerut să nu fie răzbuțat.

Și mai era Vasile Băncilă iarăși; foarte credincios... Aceștia patru sunt credincioși.

Noica, o fi fost la început, dar acum la sfârșit, nu mi s-a părut a fi așa, hotărât în credință. Nici el, nici Pleșu, plutesc așa... Și Liiceanu cred că-i tare străin de credință.

A venit Liiceanu odată la mine, mi s-a părut că vine să intre într-o legătură spirituală și să-mi ceară niște studii. Da' când în convorbire am ajuns la întrebarea ce program are, ce vrea să publice, zice: „Eu vreau să public câte o lucrare despre fiecare filosof...” „-Și de ce asta?” „-Păi ca să-i cunoaștem...” „-Păi mi se pare că îi prea cunoaștem, că nu ne cunoaștem pe noi, și cred că ar trebui să ne cunoaștem pe noi mai mult.” Și a plecat fără să intre în discuție cu mine despre colaborare.

Intellectualitatea română de astăzi s-a îndepărtat de ortodoxie, asta am remarcat de multe ori; mi se pare că e cea mai îndepărtată intelectualitate de credința poporului. Ispita Occidentului, știți... Poate că stând multă vreme în legătură cu fanarioții, la mijlocul secolului XIX debarasându-se de ei s-au aruncat în brațele unei Franțe care era atee (deși francezii au unii gânditori și poeți creștini. Dar la noi nu s-au dezvoltat prea mult nici Nae Ionescu, nici Crainic).

Eu cred că trebuie să rămânem în creștinismul de la început, poporul român s-a precizat ca popor român prin creștinism. Vedeți Faptele Apostolilor capitolul 16:9-12, unde Sfântului Apostol Pavel fiind în Troia are un vis în care i se arată un macedonean zicându-i: „Treci în Macedonia și ne ajută; treci Bosforul și te du, că se deschide o poartă nouă.” Și a ajuns în Filippi care era colonie romană - vers.12. Deci noi avem creștinismul înainte de Roma; la Roma a mers Pavel abia după aceea, când este dus, legat și închis. Căci are Epistola către Romani scrisă mai târziu și îl duc legat la Roma. Și la Roma vreo 200 de ani nu s-a vorbit limba latină, ci limba greacă.

El spune că aici era colonie romană. Iar noi avem termeni latini proprii, nu de la Roma, de dinainte de cei care s-au format la Roma. Eu zic că noi suntem protolatinitatea. Nici o limbă nu este atât de latină ca limba noastră; este foarte apropiată de limba latină scrisă, aproape toate cuvintele... Și avem cuvintele latine cele mai substanțiale, cele mai pline de sevă, de exemplu: *inima* este de la *anima*, noi spunem *Atotțiitorul*, traducerea exactă după „Pantocrator”, în Occident ei zic Atotputernicul: Atotputernicul e mai rece; *Atotțiitorul* parcă te îmbrățișează. Noi zicem *Tată*, ei zic Pater; *Tată* parcă-i altfel... Noi zicem *Fecioară*, ei zic Virgo, mai fizic așa. Ei zic „regnum” – stăpânire, parcă mai lumește; noi zicem *împărăție*, parcă mai plină de taină, de basm așa... *împărăție*... Noi zicem *biserică* de la „basiliki”, adică clădirea împărătească; Hristos e Împăratul... ei zic „ecclesia”; iar toți termenii aceștia au trecut la popoarele din Occident de la Roma, dar la noi nu. Și ceva din duhul acesta răsăritean, de taină, se vede în toate cuvintele noastre. Noi nu le-am luat de la Roma; noi avem o limbă proprie; latină dar proprie, noi am fost protolatini, aici s-a format latinitatea. Dealtfel, caracterul nostru latin nu e străin de vechimea ființei noastre de traci: învățatul vienez Tomaschek în lucrarea sa „Über die Bessen” tipărită la 1880, spune că besii erau tracii și dincolo de Bosfor se numeau biti, iar capitala Bitiniei era Troia, de unde nepotul lui Priam, după ce grecii înving, pleacă (evident că nu singur, ci cu corăbii și cu mulțime) și întemeiază Roma. Eu cred că asta a fost protolatinitatea; a noastră, aici. După aceea a ajuns acolo intrând în legătură cu nemții, cu barbarii, cu toți; deci latinitatea primă și cea mai curată a fost aici. Sfântul Apostol Pavel a tradus în limba asta care se vorbea aici. De ce noi am rămas latini după ce am avut stăpânirea armatei romane vre-o sută și ceva de ani?... așa de repede își pierde un popor limba?... de ce n-au devenit latini

grecii; sau cei din Asia Mică, sau cei din Egipt?... de ce numai noi?...

Tracii aceștia se întindeau foarte departe, se întindeau dincolo în Bitinia, până în Frigia și s-au întins în toți Balcanii, pe urmă până-n nordul Carpaților. Poate împrejurările, sau poate nu știu ce fel al nostru de a fi prea îngăduitori, ne-a împușinat așa teritoriul. Grecii aproape că i-au desființat pe macedoneni, sârbii la fel, bulgarii la fel... Bălcescu spune că atunci când a ajuns pe un vârf de munte în Bulgaria, de jur împrejurul lui erau numai români.

Pe de o parte avem luciditatea aceasta latină, cum nu o au slavii, dar avem pe de altă parte un sentiment al tainei, cum nu-l au nici francezii nici spaniolii sau italienii. Și la germani și la englezi limba latină se folosea, dar nu a înființat limba vorbită. La noi limba liturgică a înființat limba vorbită. Și de aceea și cuvintele noastre au alt înțeles: noi nu spunem „convenția”, noi spunem *cuviință*, și ce deosebire mare este... Multe s-ar putea spune despre cum e de influențată limba poporului: când au tradus în secolele XVI-XVII textele, cred că prea puțin au schimbat; cred că poporul și-a menținut limba lui vorbită; cred că Tatăl Nostru, Crezul, le-avea poporul dintotdeauna... și sunt cuvinte latine, foarte puține cuvinte slave sunt; n-am fost influențați de slavi: „Cred într-Unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul –*Făcătorul*, nu Creatorul, e altceva... – Făcătorul cerului și al pământului, văzutele tuturor și nevăzutele” –unde-i cuvânt slav?... aproape că nu e cuvânt slav, decât Duhul.

Aici era normal să fie un popor unic, un popor de legătură între Orient și Occident; noi unim luciditatea latină și sentimentul de taină al Răsăritului. Cred că spiritualitatea poporului român este imprimată de ortodoxie, nu s-ar putea înțelege altfel; i-am dat o pecete proprie, o pecete românească creștinismului; protolatinitatea noastră a pus o amprentă pe creștinism și creștinismul a pus o amprentă pe românismul nostru. Avem luciditatea latină în ortodoxie, pe care nu o au slavii și nu o au grecii.

Grecii sunt mai raționaliști, mai reci, slavii sunt mai haotici așa. Cineva spunea că atunci când citești un text slav, trebuie să vezi ce e dedesubtul rândurilor nu ce e în rânduri.

Slavii au un sentiment de ceva neluminat, întunecat. Noi suntem un popor deosebit. La noi este o luminozitate în poporul nostru, e o *cuviință*, e o delicatețe, o blândețe, o bunătate, o generozitate, o căldură, o curăție, sunt niște virtuți... Noi vorbim foarte mult de lumină, noi zicem și lumii lumină; *lume* de la *lumină*... noi avem niște adâncimi foarte clare, niște adâncimi luminoase, lumina e adâncimea noastră... basmele, iarăși; e-atâta bunătate, atâta lumină în ele... avem colindele, doinele sau dorul – cuvinte fără echivalență la alte popoare.

Creștinismul nu a putut să prefacă așa de mult pe slavi în felul lor slav de a fi, mai haotic; și nici pe nemți: nemții, ca și rușii, au tot astfel de adâncimi întunecate, neclare, haotice; au rămas mai mult în ale lor, în miturile folclorului lor de dinainte de creștinism. La ei e ceva haotic așa; Tristan și Isolda și mai au ei lucruri de felul ăsta. Rușii, la fel: n-au un folclor ca al nostru.

Eu am scris în „Reflexii despre spiritualitatea poporului român”. Ce frumos, ce grație și seriozitate: ce minunat era portul fetelor de la sate, și în același timp cât de serios. Sunt încheiate la gât; și ce cuvioase sunt jocurile de perechi... câtă grație; veneau săsoaice la mine în sat, din Codlea, greoaie, hă... - râdeam de ele... ce sprinteni sunt românii...

Trebuie să recultivăm portul românesc, doina românească; Blaga n-a văzut prea adânc: spațiul mioritic deal și vale; deal și vale mai sunt și la alte popoare, dar e o reflexiune a poporului nostru în doină, e o reflexie cum nu e în nici o cântare din Occident; când văd la televizor bâțaielile lor; nu-i o gândire, nu-i o reflexie, nu-i o contemplație... Și ne-a dus așa intelectualitatea asta cu spiritul ei occidental superficial, cu individualismul acesta... Fiecare face naveta la oraș, devine muncitor, pe urmă își dă copiii la facultăți unde aceștia intră în legătură cu cultura asta atee a intelectualității, și ne pierdem așa...

Intelectualitatea noastră a întors spatele credinței poporului, e poate cea mai indiferentă intelectualitate față de părinții noștri. Trebuie să sfârșim cu aceasta, trebuie să avem o altă intelectualitate. Trebuie să ne apropiem de spiritualitatea neamului nostru. Din păcate au distrus satele, în multe sate nu mai sunt decât niște bătrâni, dar peste vreo zece ani nu-i vom mai găsi nici pe ei. Se golesc satele... Asta au voit, să distrugă spiritualitatea românească, creștinismul românesc. Cred că ar trebui să încreștinăm și orașele astea. Fiecare în jurul lui să facă ceva: întâi să se creeze o solidaritate creștină ortodoxă a tineretului; să se pornească cu scrisul, și în vorbire, în altare. Mai sunt sate în anumite părți unde se mai poate vedea acea delicatețe, blândețe, bunătate, comunicabilitate, căldură, curățenie.

Păcat că nici intelectualitatea noastră din trecut nu a reușit să analizeze și să trăiască cu adevărat în spiritualitatea poporului român. Nici Nae Ionescu și nici Nichifor Crainic nu au făcut decât să rămână la cărți, o teologie a cărților, atât. Nae Ionescu făcea o speculație mai largă, mai personală...

Deși eu n-am avut parohie, am slujit Sfânta Liturghie în fiecare duminică, am predicat, eu zic că parcă simți altă responsabilitate când ești preot, dar nu este exclus să fii teolog bun și în altă parte, fără a fi preot. Trebuie să fie și o notă de sfințenie în ceea ce spui. Când vorbești de Dumnezeu nu poți să nu reflectezi în ceea ce spui și sfințenia lui Dumnezeu, să se vadă că vorbești de o realitate care e alta decât cea a lumii acesteia, dar n-am prea văzut această notă a sfințeniei. Nici în scrisul la Nae Ionescu, nici la Crainic, în scrisul lor... Dintre ucenicii lui Nae Ionescu numai Mircea Vulcănescu a fost creștin. Nici unul dintre ceilalți n-a fost creștin. N-a creat o școală creștină. Mircea Eliade, Noica, puțin așa, dar n-au devenit creștini cu adevărat, nu știu... Cioran, tot așa; a fost la școala lui, dar nu văd o școală creștină, de altfel ei își ziceau trăiriști... Da' nu știu de ce n-a intrat creștinismul lui Nae Ionescu în ei, în afară de Mircea Vulcănescu care a avut o personalitate a lui și care ar trebui studiat; un teolog laic, nu preot. Dar nu s-au ridicat nici dintre preoți teologi la noi, nu s-au prea ridicat, nu știu, poate au fost prea ocupați cu viața liturgică. Nu le poți face pe-amândouă, ca să fii preot asta te reclamă în fiecare moment: trebuie să fii printre credincioși, să îi înveți, să îi sfătuești, să îi mângâi. Părinții Bisericii erau episcopi, dar n-aveau atâta administrație ca cei de

astăzi: Sfântul Ioan Gură de Aur citea în fiecare săptămână Noul Testament, nu cred că făceau administrație; Sfinții Vasile cel Mare, Atanasie cel Mare, toți marii teologi erau nunumai preoți; erau episcopi.

Din cauza faptului că ateismul fățiș s-a compromis prin comunism, acum iau diferite măști creștine; și mulți se lasă amăgiți. Spune Sfântul Apostol Pavel: „În privința venirii Domnului nostru Iisus Hristos și a adunării noastre împreună cu El, vă rugăm, fraților, să nu vă clintiți degrabă cu mintea, nici să vă spăimântați - nici de vreun duh, nici de vreun cuvânt, nici de vreo scrisoare ca pornită de la noi, cum că ziua Domnului a și sosit. Să nu vă amăgească nimeni, cu nici un chip; căci ziua Domnului nu va sosi până ce mai întâi nu va veni lepădarea de credință și nu se va da pe față omul nelegiurii, fiul pierzării, potrivnicul, care se înalță mai presus de tot ce se numește Dumnezeu, sau se cinstește cu închinare, așa încât să se așeze el în templul lui Dumnezeu, dându-se pe sine drept Dumnezeu. Nu vă aduceți aminte că, pe când eram încă la voi, vă spuneam aceste lucruri? Și acum știți ce-l oprește, ca să nu se arate decât la vremea lui. Pentru că taina fărădelegii se și lucrează, până când cel care o împiedică acum va fi dat la o parte. Și atunci se va arăta cel fără de lege, pe care Domnul Iisus îl va ucide cu suflarea gurii Sale și-l va nimici cu strălucirea venirii Sale. Iar venirea aceluia va fi prin lucrarea lui satan, însoțită de tot felul de puteri și de semne și de minuni mincinoase, și de amăgiri nelegiuite, pentru fiii pierzării, fiindcă n-au primit iubirea adevărului, ca ei să se mântuiască.” II Tesaloniceni 2:1-10. Deci se înmulțescăștia care nu par să fie atei, și iau măști de creștini, fel de fel de măști, sub diferite forme, ba de yoga, ba de altele. Noi însă trebuie să păstrăm credința cea adevărată, credința dreaptă ortodoxă; Sfânta Treime, Fiul lui Dumnezeu Cel care S-a făcut prunc și care S-a răstignit pentru noi și a înviat... Trebuie mai multă carte creștină. Da' uitate, eu nu prea pot edita și stau la Patriarhie câteva cărți de-ale mele de vreo 4-5 ani, și-n alte păți. Nu sunt bani... Însă Sfinții Părinți; Sfântul Atanasie, Chiril, Vasile cel Mare, Grigorie de Nazians, Grigorie Palama, aceștia sunt marii noștri îndrumători, și trebuie să-i actualizăm pe ei, ei au credința curată și viața curată, și adâncime, și să arăți toată mizeria filosofiilor ăstora și al altor doctrine: toate sunt niște mizerii.

Nu „fundamentalism”; legea strămoșească, legea românească, creștinismul primordial, creștinismul autentic, creștinismul neschimbat, creștinismul de la început... De ce...că Iisus Hristos e depășit...cum depășit? Păi orice noutate în Occident însemnează o cădere de la o treaptă, la o treaptă mai de jos. Iisus Hristos e Alfa și Omega, există vre-un chip de om care să fie atât de nou model și să nu-l poți niciodată depăși... Hristos, El e Alfa și Omega, fără început și fără sfârșit; oricât înaintăm în imitarea Lui totuși suntem așa de departe... ce departe e omenirea de a fi ca Hristos... El e mereu nou, nouă-i bunătatea, mereu ești mai nou în bunătate, dar acum mereu nu-i nici o noutate, e numai decădere: răul nu are nimic nou; și Occidentul e ahtiat după acest nou, nou, nou, călcând toate regulile în picioare, toate rânduielile. Noi trebuie să arătăm însă și adâncimea și înălțimea lui Hristos. Au făcut ceva rușii în Occident dar nu așa cum ar fi trebuit. Trebuie mai mult, mai mult să Îl descoperim pe Hristos.

Cioran și-a permis chiar să spună că îi admiră pe evrei pentru faptul că l-au ucis pe Hristos, că au dat dovadă de inteligență... ca să fie nou, ca să spună ceva nou. Adică

toate nebuniile sunt noutate; și seriozitatea, bunătatea... Și-l laudau și toți intelectualii ăștia: cel mai mare stil... dar ce; stilul te mântuiește?... Spunea un scriitor și poet francez: „Rugăciunea nu e mare stil; dar e superioară oricărei forme de poezie.” Când strig către Dumnezeu: Doamne ajută-mi, sau Doamne ai milă de mine... e altceva decât toată vorba ta poetică. Așa că creștinismul este noutate continuă, pentru că niciodată nu ajungem la înălțimea la care este Hristos; totdeauna urcăm din treaptă-n treaptă și tindem spre o asemănare, nu putem ajunge la perfectă lui desăvârșire dumnezeiască... El ne cheamă spre asta, căci spune: „Fiți desăvârșit precum Tatăl vostru Cel din ceruri este”, iar Sfântul Vasile cel Mare spune: „Dumnezeu S-a făcut om, pentru ca omul să se îndumnezeiască”, se referă desigur la o îndumnezeire după dar, nu după fire. Iată la ce este chemată omenirea... Hristos e nou totdeauna... Și s-a păstrat așa în credința noastră, nu la secte, care s-au și împărțit mereu. Din păcate au apărut acum și secte din ortodoxie, la noi până acum nu a existat așa ceva.

Monahismul e o tradiție dintotdeauna a noastră, și tendința spre sfințenie. În Occident e luptă, și catolicismul a avut întotdeauna tendința să se lupte să cucerească; și cred că și în Iugoslavia ei sunt de vină. Ortodoxia nu s-a impus niciodată prin forță; s-a impus cu jertfă. Nu scot sabia împotriva altuia, ci primesc mucenicia. În caz de agresiune mă apăr, dar nu atac și nu cuceresc cu sabia. Mă apăr: Ștefan cel Mare și Mircea cel Bătrân și atâția alții și-au apărat Țările, e absolut firesc și e o datorie chiar. Sfințenie, mucenicie, model de viață curată, generoasă, jertfelnică. Aceasta e ortodoxia noastră românească. Văd că occidentalii îi acuză pe sârbi; nu, sunt mai vinovați ceilalți. Eu citesc un ziar bisericesc grecesc care mereu scrie de răul pe care îl face Vaticanul.

Eu nu prea sunt pentru ecumenism; a avut dreptate un sârb, Iustin Popovici, care l-a numit pan-erezia timpului nostru. Eu îl socotesc produsul masoneriei; iar relativizează credința adevărată: de ce să mai stau cu ei care au făcut femeile preoți, care nu se mai căsătoresc, iar în America, Anglia și alte țări au legiferat homosexualitatea.

Familia e sfântă. Sfinții Părinți au laudat la fel de mult căsătoria ca și monahismul. Pe de o parte se recunoaște că Dumnezeu a creat omul bărbat și femeie; omul întreg este bărbat și femeie. Și de fapt, în căsătorie se depășește plăcerea trupească; vin atâtea griji, o mână de copii, ceea ce e trupesc este depășit, dar totuși este și prețuirea asta; legătura completă. Eu cel puțin așa am trăit-o... Nu mai e viața mea întreagă, nu mai e soția mea; câtă sensibilitate, câtă iubire a unuia pentru altul... Se poate scrie o carte despre sfințenia în căsătorie... În Occident se destramă, nu mai există căsătorie; ăsta-i Occidentul... li se pare importantă homosexualitatea. Nu mai înaintează omenirea. În Suedia numai 3% se căsătoresc, trăiesc așa... În Olanda îi vezi în doi, bărbat și femeie împerechindu-se în vitrină. În America au legiferat homosexualitatea, drogurile. De fapt unde-au ajuns ei?... N-au nici o înțelegere a tainei... Eu am scris în „Dogmatica” mi se pare; Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „Omul întreg e bărbat și femeie.” Bărbatul singur nu e om întreg; femeia singură nu e om întreg; numai împreună sunt omul întreg. Cât de împuținat ești după ce nu mai ai femeie... cât de neîntreg ești... Cine te iubește; te iubește soția cel mai mult; te iubește bărbatul cel mai mult; nu există altul care să te iubească așa de mult... Nu mai socotești că ăsta e al meu, ăsta e al tău... atunci toate sunt comune. Același nume, toate lucrurile sunt comune, el are grijă numai de ea, ea

are grijă numai de el... e imitația Sfintei Treimi într-un fel... e o ființă în două persoane. Toți ceilalți sunt destul de străini, chiar copiii; merg cu copiii lor acolo; dar soția rămâne lângă bărbat, bărbatul lângă soție, este o unitate deplină între unul și altul.

Oficializarea homosexualității poate fi acea urâciune apărută în fața lumii din Apocalipsă; Sfântul Apostol Pavel în capitolul 1 din Epistola către Romani vorbește despre asta: „Asemenea și bărbații lăsând rânduiala cea după fire a părții femeiești, s-au aprins în pofta lor unii pentru alții, bărbați cu bărbați, săvârșind rușinea și luând răsplata cuvenită rătăcirii lor. Asemenea și femeile lor au schimbat fireasca rânduială cu cea împotriva firii.” Noi trebuie să fim creștini și să menținem această rânduială, această unitate; nu mai ești întreg... Treaba lor ce fac ceilalți; noi trebuie să susținem ceea ce este creștin și să punem în aplicare: creștinismul ortodox.

Am scris în tinerețe un articol în „Gândirea”, pe care l-am inclus și în cartea „Ortodoxie și Românism”, se chema „Cele două împărății”: era un rus Vâșeslavțev care spunea că în stat se unește ceea ce dumnezeiesc cu ceea ce e diavolesc; adică pe de o parte statul e menit să mențină o unitate în popor, iar pe de alta se folosește de sabie, de forme aspre. Și eu spun că nu; statul este „supuneți-vă stăpânirii” și cred că trebuie militat pentru un stat creștin. Ca să se ajungă să se folosească cât mai puțin de metodele acestea aspre. Cred că merge prea departe când spune că într-un stat se unește divinul cu diabolicul; dar nu e ca Împărăția Bisericii în care nu e nici un fel de folosire a forței. Ei, statul trebuie să înainteze spre această stare dar nu poate ajunge acolo, căci noi înșine nu suntem la măsura aceasta. De aceea Pavel spune: „supuneți-vă stăpânirilor”, fără asta nu putem căci suntem într-o fază imperfectă, și atunci ne trebuie și statul, un stat care să folosească și forța, dar numai cât e strict necesar; ca nuiua unui părinte. Dar trebuie să căutăm să avem statul cât mai creștin; și statul românesc a fost înainte destul de creștin; nu intrase masoneria; acum... sunt interese individuale, masonerie, ateism...câte și mai câte... Trebuie să milităm pentru un stat creștin; cât mai creștin. Citiți vă rog articolul ăsta „Cele două împărății” și „Despre etica naționalismului”. Ei, v-am spus câte ceva așa...

Aducerea sfințelor moaște - xilogravură de la Mănăstirea Neamțu